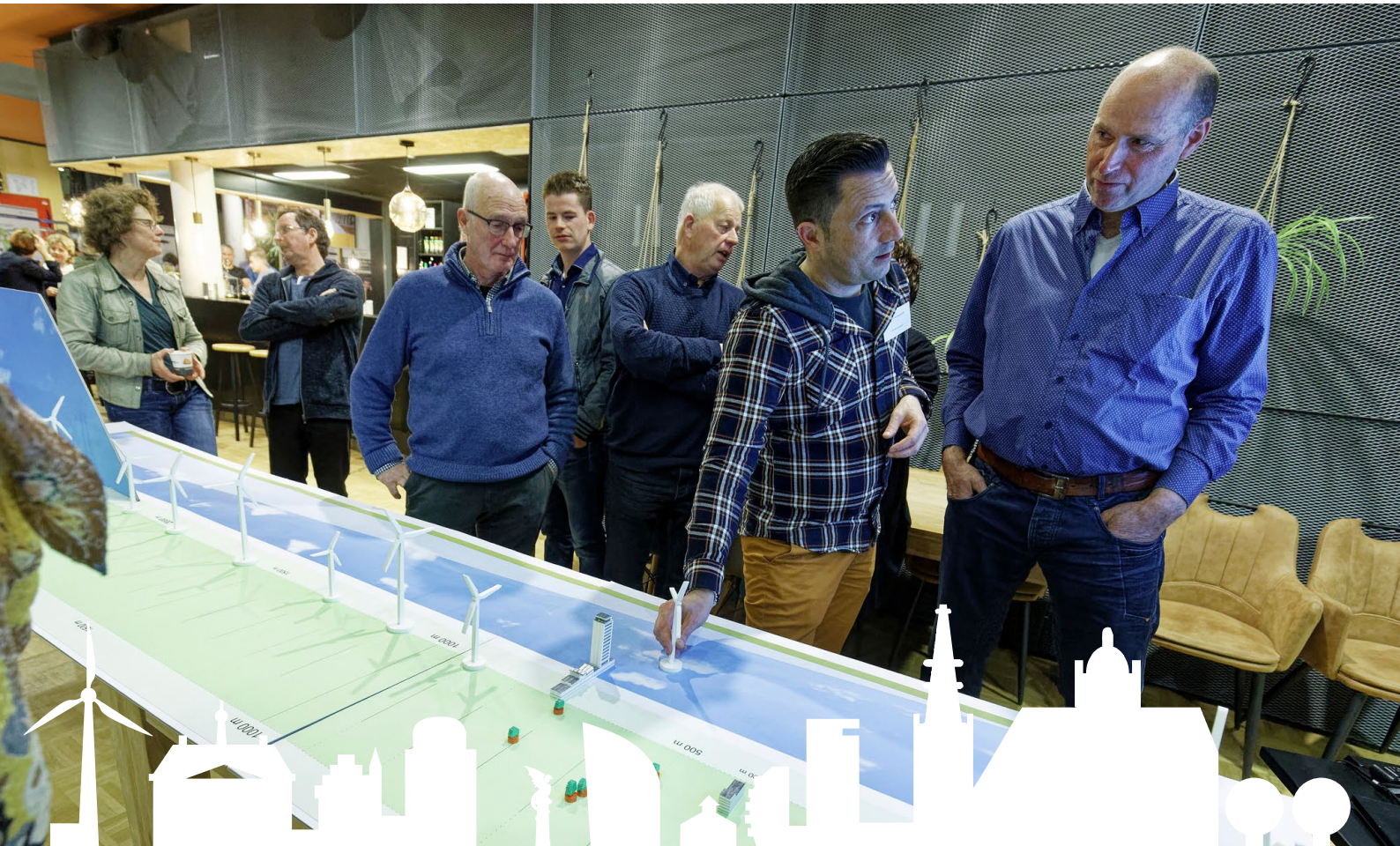

's-Hertogenbosch

Verslag informatiebijeenkomsten visie Energielandschap

Verslag informatie- bijeenkomsten visie Energielandschap

In 's-Hertogenbosch hebben wij de wens om klimaatneutraal te zijn in 2050. Dat betekent dat we dan duurzaam wonen en werken: zonder negatieve invloed op het klimaat. Fossiele energie, zoals aardgas en kolen moeten wij vervangen door duurzame opgewekte energie, zoals wind- en zonne-energie. Met alleen zonnepanelen op daken, biogas en energie uit waterkracht gaat het niet lukken om in 2050 klimaatneutraal te zijn. Daarom wil de gemeente onderzoeken welke mogelijkheden er zijn voor zonne-energie en windenergie in het buitengebied, bedrijventerreinen, spoorlijnen, snelwegen, plassen, kanalen en rivieren. De gemeente stelt hiervoor een visie energielandschap op. In deze visie wordt aangegeven waar er mogelijk ruimte is voor opwekking van duurzame energie.

Met de visie energielandschap kan de gemeente een antwoord formuleren op initiatieven voor zonnepanelenvelden en windmolens. Ook worden in de visie de randvoorwaarden hiervoor bepaald. In welke gebieden kan duurzame energie eventueel gerealiseerd worden; en onder welke voorwaarden? In welke gebieden willen we dat niet? Op welke manier zou het gebied versterkt kunnen worden bij komst van initiatieven? Hoe ver moeten windmolens van woningen af komen staan? En welke rol wil de gemeente nemen in het realiseren van windmolens en zonnepanelenvelden?

Er zijn al verschillende initiatieven voor zonne- en windenergie in het buitengebied, bedrijventerreinen, spoorlijnen, snelwegen, plassen, kanalen en rivieren van 's-Hertogenbosch. Één van de ontvangen initiatieven is het plan voor een grootschalig windmolenpark in de Rosmalense, Geffense en Lithse polder. Hiervoor voert de gemeente een verkenning uit, samen met gemeente Oss en de provincie Noord-Brabant. Dit is een apart traject. In het aparte traject gaan de drie partijen onderzoeken hoe dit gebied naast duurzame energie, ook op andere vlakken kan worden ontwikkeld.

De informatiebijeenkomsten

De gemeente stelt de visie energielandschap in overleg met inwoners en belanghebbende organisaties op. Als startpunt van het participatieproces van de visie energielandschap, hebben er vijf identieke informatiebijeenkomsten plaatsgevonden. Deze hebben plaatsgevonden op:

31 januari 2019 Bestuurscentrum 's-Hertogenbosch

7 februari 2019 De Meent, Nuland

18 februari 2019 De Biechten, 's-Hertogenbosch

25 februari 2019 Windkracht5, Rosmalen

11 maart 2019 De Helftheuvel, 's-Hertogenbosch

Er hebben ruim 300 mensen deelgenomen aan de informatiebijeenkomsten.

Het voornaamste doel van de avonden was om de meningen en reacties van bezoekers op te halen. Tijdens de informatiebijeenkomst konden bewoners zich informeren over het proces om te komen tot een visie energielandschap. Ook was er de mogelijkheid om in gesprek te gaan met de gemeente over diverse onderdelen van grondgebonden duurzame energieopwekking, zoals landschap, natuur, de effecten van windmolens en zonnepanelen op gezondheid en veiligheid, én het energie-transitiebeleid van gemeente 's-Hertogenbosch. Dit verslag is een samenvatting van alle ideeën, belangen, argumenten en bezwaren die bij de bijeenkomsten zijn opgehaald.

Bedankt voor uw deelname!

Tijdens de informatieavonden hebben wij diverse vragen van bewoners ontvangen en zagen wij dat er discussies ontstonden bij de verschillende stands en serious games. Het heeft de gemeente goede ideeën, belangen, meningen en argumenten opgeleverd. We willen alle aanwezigen daarvoor van harte bedanken! Heeft u nog vragen of opmerkingen over de visie energielandschap. Mail dan naar visie-energielandschap@s-hertogenbosch.nl

Één verslag voor alle informatiebijeenkomsten

Er is gekozen om één gecombineerd verslag te maken van de vijf informatiebijeenkomsten. Hiermee kunnen wij u een algemeen beeld geven van alle ideeën, belangen, argumenten en bezwaren die wij hebben opgehaald. Ook kunnen wij, op deze manier, de reacties zo anoniem mogelijk met u delen. In dit verslag vindt u niet alleen wat we hebben opgehaald bij de bijeenkomsten. U vindt ook sfeerbeelden van de bijeenkomst op 31 januari in Bestuurscentrum, en de bijeenkomst op 25 februari in Windkracht5.

Vervolg participatieproces

Gemeente 's-Hertogenbosch komt nog een aantal keren bij u terug om te praten over de visie energielandschap. Wij nodigen u uit om u samen met ons te verdiepen in de visie energielandschap, en leggen we u de dilemma's en keuzes voor. Het vervolg van het participatietraject voor de visie energielandschap staat binnenkort op onze website www.s-hertogenbosch.nl/energielandschap. Dit is ook de plek waar u zich kunt aanmelden voor het vervolgtraject.

Welke informatie hebben we opgehaald?

Op de volgende pagina's vindt u een overzicht van de informatie die we hebben opgehaald. Het is een samenvatting van de gevoerde discussies, de meest-genoemde argumenten, ideeën en zorgen. Heeft u een reactie in onze ideeënbus geplaatst? Dan vindt u deze in de bijlagen.

Het verslag van de bijeenkomsten bieden wij aan de gemeenteraad aan. De raad kan deze informatie meenemen in haar overwegingen om te beslissen over de visie energielandschap.

Energiebeleid & energietransitie

- Deelnemers zijn benieuwd naar andere mogelijkheden voor duurzame energieopwekking dan zonne- en windenergie, zoals geothermie, aquathermie, waterkracht en biogas;
- Er is interesse in de mogelijkheden en de potentie van energieopslag in waterstof;
- Er zijn zorgen over verhoging van de energielasten als gevolg van de energietransitie, door zowel huurders als huiseigenaren;
- Deelnemers vinden dat bedrijven hun verantwoordelijkheid moeten nemen om hun CO²-uitstoot te reduceren;
- Deelnemers geven aan dat de gemeente zich eerst op energiebesparing moet richten, en daarna pas op duurzame energieopwekking;
- Diverse deelnemers gaven aan dat het belangrijk is dat de energie van windmolens niet mag worden verspild en vragen daarom aandacht voor energieverpilling;
- Alle kansen om energie te besparen, of zonnepanelen op daken te plaatsen, moeten worden benut. De gemeente moet hierin het goede voorbeeld geven.

Geluid, gezondheid en veiligheid

- Er zijn zorgen over geluid en slagschaduw. Deze zorgen richten zich met name op:
  - De effecten van geluid op het woonklimaat
  - De effecten van laagfrequent geluid
  - De normen voor geluid en de effecten onder de norm
  - De effecten van geluid op de waarde van de woningen
  - De effecten van slagschaduw onder de norm
  - De effecten van groen op geluid
- Verder zijn er zorgen over (ondergrondse) hoogspanningslijnen, de veiligheid van windmolens en verlichting;
- Ook waren er vragen over de effecten op de gezondheid en meer specifiek de uitkomsten van het WHO-rapport (Environmental Noise Guidelines for the European Region).

Het energielandschap en gebiedstypen

- Er zijn zorgen over horizonvervuiling, het geluid, de slagschaduw en het licht (bij donkerte) bij windmolens;
- Sommige deelnemers geven aan zonnevelden niet wenselijk te vinden in het open gebied of op agrarische gronden vanwege de zichtbaarheid en het verdwijnen van de landbouwgrond. Anderen vinden het wel voorstelbaar vanwege de grote beschikbare ruimte;
- Het belang van dubbel grondgebruik bij het plaatsen van zonnevelden is meerdere malen genoemd;
- Het idee is geopperd om windmolens en zonnepanelen te plaatsen langs landschapsstructuren (rivieren, snelwegen en spoorlijnen);
- Daarnaast zijn twee algemene lijnen op te merken:
  1. Dat mensen steeds meer bewust worden van de noodzaak van windmolens.
  2. Dat duurzame energieopwekking geplaatst zou moeten worden op plekken waar mensen er het minst last van hebben, of anders gezegd: waar toch al hinder is.

Interactieve werkvorm: hoe en waar?

- Men was enthousiast over de werkvorm, op deze manier kon men goed zien hoe groot de opgave is en dat veel te bediscussiëren valt. Kortom een bloedserieus spel!
- Het spel leverde ook emoties op tussen voor- en tegenstanders. Het geeft aan hoe beladen de discussie over (met name) windmolens en ook zonnevelden is.
- De volledige uitkomsten van de groepen waren enorm verschillend. Er waren wel een aantal zaken die vrijwel continu terug kwamen in de modellen die neergezet zijn.
  - De plaatsing van windmolens werd vrijwel altijd verspreid over de gehele gemeente 's-Hertogenbosch;
  - In vrijwel alle gevallen was sprake van een combinatie tussen zonnevelden en windmolens;
  - De plaatsing van zonneparken op landbouwgronden werd stevig bediscussieerd;
  - De plassen werden benut voor de opwekking van zonne-energie;
  - Bij het overgrote deel van de groepen werden de lijnen in het landschap opgezocht, zoals snel-, spoor- en waterwegen. Deze lijnen vormden voor mensen aanleiding om juist hier heel veel zonnevelden overheen en omheen te situeren.

Energie en landschap: 'de kijkdoos'

- De een vindt het een verstoring van het landschap, een verstoring van zijn of haar uitzicht en de ander vindt het allemaal wel meevallen en juist een verrijking van het landschap;
- Er zijn vragen gesteld over wat we vroeger eigenlijk vonden van onze huidige monumentale molens;
- Er zijn diverse reacties op het onderdeel 'de kijkdoos'. Een greep uit de reacties:

“Dit geeft een **duidelijk beeld**”

“Wat **fijn** om te kunnen **spelen met de opties** van verschillende opstellingen en de **impact** te kunnen zien”

“Mijn **vrije uitzicht** gaat **naar de knoppen**”

“**Verrast** dat de impact van windmolens gewoon getoond wordt”

“Het **uitzicht** wordt **niet verstoord**”

“**Groene zones** en bebouwing kunnen het zicht op de windmolens beperken, waardoor de impact kan meevallen”

“In de gebouwde omgeving zal je **zicht weinig beperkt** worden”

“Het wordt **niet verbloemd**”

Voorbeeld 1

Voorbeeld 2

Energie en natuurontwikkeling

- Er zijn deelnemers die aangeven dat duurzame energieproductie nodig is, maar dat de natuurwaarden ook gerespecteerd moeten worden;
- Deelnemers geven aan dat een deel van de opbrengsten van duurzame energie in het gebied geïnvesteerd moeten worden. Bijvoorbeeld door het aanleggen van natuurgebieden;
- In de polder bij Rosmalen bevindt zich het laatste belangrijke weidevogelgebied in Brabant. Er is 30 jaar lang veel maatschappelijk geld geïnvesteerd om weidevogels te behouden door o.a. het Rijk, Provincie Noord-Brabant en natuurorganisaties samen met boeren en lokale vrijwilligers. Bij een eventueel windmolenpark moet daarmee rekening worden gehouden;
- Het belang van het hanteren van integrale aanpak bij energieprojecten is meerdere malen genoemd. Dit betekent met oog voor landschap en natuur, zoekend met diverse partijen naar win-win situaties;
- Deelnemers geven aan behoefte te hebben aan gebieden met rust en ruimte: Gebieden waar men kan recreëren, ontspannen en waar de nachten nog donker zijn. Dit is belangrijk voor fysieke en geestelijke gezondheid;
- Natuurorganisaties en deelnemers gaven tijdens de informatiebijeenkomsten aan dat er behoefte is aan meer onderzoek naar de effecten van windmolens en zonnevelden op natuur.

Energiesamenleving 2050

In de energiesamenleving 2050 konden deelnemers aangeven hoe volgens hen de energiesamenleving in 2050 is. Zij konden kiezen uit diverse maatregelen om het energieverbruik terug te dringen en duurzame energie op te wekken.

- Vrijwel alle deelnemers kiezen ervoor om in 2050 volledig te zijn afgestapt van fossiele energie. Een enkeling koos ervoor om aardgas te blijven gebruiken;
- Deelnemers gaven aan dat de prioriteit moet liggen bij energiebesparing;
- Diverse deelnemers hadden een voorkeur voor zonnepanelen, in plaats van windmolens, omdat deze minder zichtbaar zijn vanuit de stad, en omdat ze in de infrastructuur verweven kunnen worden;
- Andere deelnemers verkiezen windmolens boven zonnepanelen, omdat de landbouwgrond bruikbaar blijft, omdat windmolens meer energie opbrengen en omdat ze vinden dat ze beter in het landschap passen;
- Er zijn verschillende gedragsmaatregelen genoemd, zoals minder vlees eten, minder autorijden en minder vliegen.
- Een aantal deelnemers geeft aan dat we een deel van de energieopgave moeten open laten voor innovatieve oplossingen;
- Er is gesproken over (investeren in) andere bronnen van energieopwekking (anders dan zonnepanelen en windmolens), en de opslag van elektriciteit in waterstof.

Op de hoogte blijven?

Wilt u op de hoogte blijven houdt dan onze website www.s-hertogenbosch.nl/energielandschap in de gaten en volg ons via de gemeentelijke social media:

's-Hertogenbosch

Colofon

Uitgave van gemeente 's-Hertogenbosch
Bijlagen beschikbaar op aanvraag en online

April 2019